

*Jeoloji Mühendisi Mükerrerem Türkünal ve Türkiye'nin Dev Ammonitleri**

Mükerrerem Türkünal "Jeolojik devrelerden Mesozoik'e ait (230-65 milyon yıl önce) Jura yaşlı seriler içinde bulunan çapları 1 metreyi bulan dev Ammonitler yurdumuzda da aynı yaştaki serilerde Ankara civarında Köserelik yöresinde bulunmuştur. 1953 yılında bu bölgede yapmış olduğum biyostratigrafi çalışmaları sırasında marn arakatlı Liyas konglomeraları içinde bu cins Ammonitlere ait en güzel örneklerle rastladım" cümleleriyle makalesini kaleme aldığı anda paleontolojinin sabırla çalışmayı gerektiren bir bilim dalı olduğuna inanmış ve bu inançla sürdürdüğü arazi çalışmaları sonucunda dev bir Ammonit fosili bulmuştu. Fosil halen, 1968 tarihinde sergilenmeye başlandığı Maden Tetkik ve Arama (MTA) Genel Müdürlüğü'nün Tabiat Tarihi Müzesinde bulunmaktadır.

Paleontolog Mükerrerem Türkünal, tüccarlık yapan bir baba ile Bulgar göçmeni bir aileden gelen ev hanımı annenin çocuğu olarak 05 Aralık 1924 tarihinde İstanbul Fatih'te doğmuştur. Aksaray 45. İlkokulu,

Çapa kız ortaokulu ve İstanbul Cumhuriyet Lisesini bitirdikten sonra 1949 yılında, genç Cumhuriyetin sayılı aydın insanlarından biri olarak, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji, Zooloji ve Jeoloji üçlü lisans bölümünden mezun olmuştur. Mezun olur olmaz İstanbul Erkek Lisesinde kısa süreli yardımcı öğretmenlik, daha sonra da Amasya'da bir öğretim yılı boyunca lise öğretmenliği yapmıştır.

30 Ağustos 1950 tarihinde Ankara Maden Tetkik Arama Enstitüsünde Makro Paleontolog olarak çalışmaya başlayan Mükerrerem Türkünal özellikle Jurasik Ammonitler üzerine yoğunlaşmış, uzun yıllar sabır ve özveriyle çalışmalarını sürdürmüştür. Muhtelif zaman aralıklarında, bu çalışmaların ayrılmaz parçası olan arazi çalışmalarına devam etmiş ve tüm bu çalışmaların neticesinde yurtiçi ve yurtdışında yayınlanan, birçok makale kaleme almıştır. 1951 yılında kendisi gibi tüm ömrünü mesleğine adanmış meslektaşı Süleyman Türkünal ile evlenmiştir.

Ankara Maden Tetkik Arama Enstitüsü'nün Akköprü tesisleri. Bulduğu Ammonit'i meslektaşlarına anlatırken.

1953 yılında yine arazi çalışmalarından birinde, Ankara'nın 13 kilometre kuzeyinde bulunan Köşrelik köyünde, jeolojik devrelerden Mesozoik'e ait Jura yaşlı seriler içinde *Lytoceras* olarak bilinen dev bir Ammonit fosili bulmuştur. Milyonlarca yıl önce yaşamış ve soyları tükenmiş bu deniz canlıları o dönemin yaşam ve yaşam ortamına ışık tutması açısından son derece önemlidir; yaklaşık 200 milyon yıl önce, Neo-Tetis okyanusu içinde bulunan bu bölgede yaşamış olan *Lytoceras* fosilinin kavkı 63.6 cm çapında 87.5 cm boyunda olup Türkiye'de şimdiye dek bulunmuş en büyük örnek olma özelliğindedir. Mükerrer Türkünal'ın bulduğu dev Ammonit günümüzde MTA içinde bulunan Tabiat Tarihi Müzesinde sergilenmekte ve hala paleontologlar tarafından önemli bir kaynak olarak gösterilmektedir.

Mükerrer Türkünal 1965 yılında, çağdaş müzeci-

Dev Ammonit *Lytoceras* üzerinde yaptığı çalışma sırasında.

lik çalışmalarını yakından incelemek üzere çalıştığı kurum tarafından, aynı zamanda Fransız Hükümetinin davetlisi olarak, 4 aylığına Paris'teki Museum d'Histoire Naturelle'de (Tabiat Tarihi Müzesi) görevlendirilmiştir. Müzecilik konusunda deneyim kazanan Türkünal 1966 yılından itibaren MTA bünyesinde kurulması planlanan Türkiye'nin ilk Tabiat Tarihi

Müzesinde Müze İcra Kurulu üyesi olarak çalışmalarını sürdürmüştür.

O dönem Akköprü Tesislerinde bulunan MTA Enstitüsü 1967 yılında bugünkü yeri olan Balgat Kampüsü'ne taşınmış ve devam eden süreç içerisinde de 07 Şubat 1968 yılında Tabiat Tarihi Müzesi açılmıştır.

MTA Tabiat Tarihi Müzesi'nin açılışı; protokolde dönemin Başbakanı Süleyman Demirel ve Kuvvet Komutanları. Arka planda Mükerrerem Türkünal.

1960'lı yıllarda Türkiye'de faaliyet göstermeye başlayan o zamanın faal derneklerinden olan Uluslararası Zonta İş ve Meslek kadınları Derneği, Türk Amerikan Kadın Kolları Derneği gibi muhtelif derneklerin düzenlediği konferanslara katılmış, bu dernek üyelerine Tabiat Tarihi Müzesini tanıtmış ve Müzeyi ziyaret etmelerini sağlamıştır.

Amerikan Kadın Kolu Derneği üyelerine Müzeyi gezdirirken

Dönemin Zonta Başkanına dev Ammonit ile ilgili bilgi verirken.

Mükerrem Türkünal, MTA Enstitüsündeki çalışmalarına paralel olarak 1970-1973 yılları arasında lise son sınıflara, Ankara Deneme Lisesi'nin daveti üzerine, haftada bir gün jeoloji dersleri de vermiştir.

Konuşmacı olarak katıldığı bir konferansta

MTA Enstitüsü Paleontoloji Servisinde uzun yıllar yapmış olduğu çalışmalar sonucunda yazdığı makaleler bir çok yerli ve yabancı dergide yayınlanmıştır. 1970 li yılların başında sağlanan bir hakla Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Mühendisliği bölümünden ek dersler alarak Mühendis unvanını almaya hak kazanmıştır.

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası kurucu üyesi olan eşi Süleyman Türkünal gibi kendisi de Jeoloji Mühendisleri Odası'nın 1519 nolu üyesi olan Mükerrem Türkünal Paleontoloji bilimine gönül vermiş, iki çocuk annesi bir bilim insanıydı.

1982 yılında MTA'dan emekliye ayrılan Türkünal'a Jeoloji Mühendisleri Odası tarafından 1977 yılında 30. yıl, 1987 yılında 40. yıl, 1997 yılında 50. yıl ve 2007 yılında 60. yıl Emek Ödülleri verilmiştir. Türkünal'ın yerli ve yabancı muhtelif dergilerde ya-

yrılanmış ve atıf almış çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

Bütün hayatını mesleğine ve ailesine adanmış naif, ince, öncü bir kişiliğe sahip olan Mükerrem Türkünal çevresine özgürleşmeyi, direnmeyi, güvenmeyi ve sevmeyi öğreten yapısıyla da örnek olmayı başarmıştır. Yardıma muhtaç kişilere ve özellikle kadınlara nasihat ve yol göstermesiyle bir anlamda tek başına sivil toplum örgütü işlevi yapmış, onlara iş olanakları sağlayarak topluma kazandırmış, bu kişilerin kendilerine güvenen ve çalışan bireyler olmalarını sağlamıştır.

Gençliğinden itibaren ve özellikle emekli olduktan sonra gastronomi konusunda bitmez tükenmez merakı, paleontoloji biliminden gelen sabır ve titizliği neticesinde, iyi bir aşçı olduğu bilhassa Cenevre Üniversitesinden Türkiye'ye gelen Profesör meslektaşları arasında nam salmıştır. Yakın çevresinin ismini kısaltarak Mükü diye hitap ettiği Mükerrem Türkünal, meslek hayatı dışında evde zevkle uğraştığı biçki, dikiş, örgü gibi maharet gerektiren hobilere de sahipti. 80 yaşından sonra doktorunun tavsiyesi üzerine pilatese başlamış, yine o yaşlarında laptopundan internette sörf yapıp arkadaşlarına e-postalar yollayarak her daim çağını yakalamayı başarmıştır. Güzel yaşama sanatını başarmış biri olarak kitaplar ve okumak hayatının doğal bir parçası olmuştur.

Günümüzde İstanbul Üniversitesi Bilim Tarihi Bölümünde birinci sınıf öğrencilerine Cumhuriyet'in aydın bilim kadınları arasında okutulan ve 09 Şubat 2018 tarihinde Ankara'daki evinden sonsuzluğa uğurlanan Mükerrem Türkünal, MTA Enstitüsü gibi uygulayıcı bir kurumda yıllarca başarıyla görev yapmış, arazi çalışmaları sonucunda bulduğu dev Ammonit fosili ile dünya paleontoloji literatürüne geçmiş bir bilim insanıdır.

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası

Kadın Komisyonu

Bu yazı, Mükerrem Türkünal'ın kızları Deniz Türkünal ve Gül Türkünal Louaris'in gönderdiği metin baz alınarak derlenmiştir.